

623.

343(497.11)

ЗЛОЧИНИ И ПРЕСТУПИ

ЗБОГ ЛАЖНОГ НОВЦА

НАПИСАО

Dr. Душан М. Суботић

БЕОГРАД

„ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“ — ШТАМПАРИЈА АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА

Чика-Љубина улица бр. 8.

1907

Цена 0,50 дин.

Уведено у нови инвентар бр.

756 (i)

1 Јануара 1942 год.

Београд.

ЗЛОЧИНИ И ПРЕСТУПИ ЗБОГ ЛАЖНОГ НОВЦА

32489

НАПИСАО

Dr. Душан М. Суботић

БЕОГРАД

„ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“ — ШТАМПАРИЈА АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА

Чика-Љубина улица бр. 8.

1907

Цена 0,50 дин.

Штампако трошком мога оца г. Милушика
Николића—Суботића, проше у Рамаћи, коме ову
књижицу посвећује

Писац.

ЗЛОЧИНИ И ПРЕСТУПИ ЗБОГ ЛАЖНОГ НОВАЦА

— §§ 145 и 146 КАЗН. ЗАК. —

Литература:

- Б. Д. Ценић, Објаснење казнителног законика, Београд 1866.
Стојан Новаковић, Законик Стевана Душана Цара Српског, Београд, 1898.
A. F. Berner, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 18. Aufl. Leipzig, 1898.
F. v. Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 11. Aufl. Berlin, 1902.
K. Binding, Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechts, Besonderer Teil, 2 Band, Erste Abt., 2. Aufl., Leipzig 1904.
J. Kohler, Münzverbrechen und Münzvergehen, у књизи: Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, III. Bd., Berlin, 1906.

§ 1.

У В О Д

1. У данашњем државном животу свих народа мерило вредности разних економских добара јесте новац. Из периоде размене добара дошло се у периоду, где се вредност сваком добру цени према једном општем мерилу, званом новац, према коме се међусобно упоређују вредности других добара. Сама природа тога мерила и његова улога у привредном саобраћају захтева, да оно буде тачно и сигурно. Новац, као такав, подесно је средство, да при употреби очува своју тачност и сигурност, које представља. Без обзира на то, да ли је он металан или папиран, у оба случаја, он ужива у форми, у којој му држава даје важност, као општем мерилу вредности потпуно поверење у саобраћају. Ово је поверење нужна претпоставка за могућност саобраћаја како у новчаним односима

грађана једне државе, која има свој новац, тако и међу грађанима разних држава, које имају разне новце, па долазе у новчане односе, или и међу самим државама. Све ове јединке имају интереса, да одређено мерило вредности буде у ствари оно, зашта се у државном или међународно-државном животу сматра. Према томе новац мора бити све дотле, док је у саобраћају, *истинит* како по форми тако и по садржини. Свака могућа *промена* на новцу или чак и неовлашћено *прављење* новца, било металног или папирног, ремети оно поверење, које се има у установу новца. Како услед тога могу да наступе велика имовинска оштећења, а услед тога и поремећај народне привреде и новчаног саобраћаја, то су законодавци свих држава нашли за потребно, да онога, ко неовлашћено прави новце, или ко праве новце квари, или на њима предузима ма какве промене, или ко такве новце протура, казне. Казна има овде првенствено циљ застрашавања, да предупреди, да се ове радње не дешавају. Ниједна држава не може се лишити ове казнено-правне заштите установе новца. Па и наш законодавац није остао без ње, већ је у §§ 145—146. к. з. прописао казне за учиниоце ових кривичних радњи.

2. Новац мора имати извесну форму. Државни живот првих времена, под управом краљева и царева у разним државама, донео је собом то, да су на новцима, који су у њима ковани, искивани ликови владара дотичних држава. Услед тога, што су новци носили владалачке ликове, дошло се до извесног, свакојако погрешног схватања, да онај ко прави лажне новце, врши преступно дело, које је управљено против владоца, дакле дело којим се вређа величанство. Овакво схватање постојало је нарочито у римском праву, одакле се рецепцијом пренело у средњевековна права других држава, те је као таква повреда била кажњавана смрћу, као и повреда величанства. Ово је гледиште доцније напуштено, па с њиме одбачена и примена смртне казне. У данашње доба законодавства се задовољавају обично казном робије, која нигде не достиже свој максимум. Употреба владалачких ликова остала је и даље при кованом новцу. Папирни новац се ослободио старих обичаја и носи увек на себи алегоричне слике, којима се представља држава и њен живот.

3. Наше средњевековно право знало је такође за установу новца и заштиту правог новца од могућих злоупотреба.

Државних ковница није било у Србији Цара Душана, али је ипак био заштићен кован новац, који је био у саобраћају. Казна је била строга. Законик Стевана Душана Цара Српског садржи наредбе о забрани ковања лажног новца у чл. 168—170.¹ Из ових се наређења види, да су ковнице биле предвиђене и допуштене само у варошима, а места где су оне у ствари биле, не знају се, нити обим њиховог рада и привилегије. У селима није могло бити ковница. Ако се ко у селу настанио са знањем села, да кује новце, то је онда село расипано, растурано, а направљач новца је спаљиван. Главног кривца је сналазила дакле казна губитка живота спаљивањем. Ако ли је он тај посао ковања вршио тајно, дакле без знања села, то је он имао исту казну да претрпи, али је село због свога незнања имало да претрпи какву арбитрарну казну, која је могла бити само имовинска. Тајно је ковање било забрањено, јер је држава хтела и имала право, да врши надзор при ковању новца у својим златаријама — ковницама.

Даљи развитак установе српског новца и казног права у опште, па и одредаба о новцу, прекинут је освојењем српских земаља од Турака. Тај прекид трајао је до скоре прошлости у ослобођењу. У ослобођеној српској држави имамо први закон о ковању српског државног новца тек од 30. новембра 1873. г. и то само о ковању сребрне монете. Чланом 1. овог закона примљена су за ову сребрну монету начела и одредбе новчане конвенције западних држава, закључене у Паризу 23. децембра 1865. Овлашћење за ковање овог новца добила је влада, дакле држава је задржала право ковања за себе. По том су закону исковани први српски сребрни новци од 0.50, 1 и 2 динара, који су сад повучени из саобраћаја. Но као основни закон о ковању српских народних новца, према коме се кују и сад новци, важи по том издати закон од 10. децембра 1878. год., који у своме чл. VIII утврђује, да право ковања новца припада искључиво држави, чиме је

¹ Чл. 168. гласи: „Златара у жупах и у земљи царства ми нигде да нест, разве у трговех где јест поставило царство ми динаре ковати.“ — Чл. 169: „Аште ли се обрете златар освен градов и тргов ми у којем селе, да се то-зи село *распе* и златар *иждеже*. Ако се обрете златар у граду кове динаре *тајно* да се златар *иждеже* и град да плати што рече цар.“ — Чл. 170: „У градовех царства ми да стоје златарије и да кову ине потребе.“ Види *Ст. Новаковић*, Законик Стевана Душана Цара Српског. Београд, 1898.

истовремено изречена забрана свима другима, да кују новце, па ма ови имали и потпуну праву вредност. Члановима XVI и XVII. истог закона призната је важност златном и сребрном новцу *страних* држава, који је био у саобраћају. За пријем тога новца на државним касама прописана је нарочита тарифа од 9. фебруара 1879. год.

Како су наши народни новци издавани тек на основу ова два закона и како је наш казни законик издан знатно раније, још 1860. г., дакле у добу, кад Србија није имала свој народни новац, то је јасно да су одредбе § 145 и § 146 к. з. имале да штите стран, туђ новац, који је у земљи приман као новац. Ову заштиту уживао је после ковања српског новца онај страни новац, који је кован по начелима међународне конвенције, као и онај, који није кован по тим начелима, према горњој тарифи од 1879. г. Ову последњу врсту новца престала је држава да прима на својим касама тек на основу решења од 4. јуна 1887. г. (Збор. 43). Према томе само онај страни новац, који је кован по начелима међународне конвенције, који је признат као новац, а који се као такав прима на државним касама, може уживати заштиту, коју има и домаћи новац.

4. Поред тога што је српска држава исковала свој народни метални новац, она има и *папирни* новац. Овај није државни папирни новац, нити има принудан курс, већ је замена металног новца, уведена ради лакоће саобраћаја. Издање папирног новца држава је уступила Народној Банци законом од 6. јануара 1883. На основу чл. 7. истог зак. Банка има право да *издаје банкноте*, које не доносе интерес а исплаћују се на банчиној каси на захтев доносиоца металним новцем. Овим је банкнотама дата нарочита казни-правна заштита, наиме у чл. 13. пом. зак. који је првобитно овако гласио: „Фалсификовање банкнота Краљ. Срп. Привил. Народне Банке, њених акција и обвезница њихових купона казниће се као фалсификовање државних хартија од вредности“. Ова је одредба врло карактеристична, јер „хартије од вредности“ нису специјално предвиђене у казном законнику као предмет фалсификовања. Хартије од вредности нису папирни новац, те је и стилизација овог прописа била нетачна и несагласна са одредбама казног законика. То се доцније увидело, па је овај чл. 13. законом од 15. децембра 1893. г. измењен и сад гласи знатно друкче: „Фалсификовање (лажно-

прављење, подражавање, преиначење) *банкнота* Народне Банке, њених *акција*, као и *купона* и *талона*, казниће се по прописима казног законика, који вреди за кривице због прављења лажног новца. А фалсификовање свију осталих *исправа банчаних* казниће се по прописима казног законика који вреде за кривице због фалсификовања јавних исправа“ (Зборник 49). Ова нова стилизација има то преимућство, што је јасна у томе, да се прављење лажних банкнота казни по § 145 к. з. Но ова је одредба у опште била непотребна у закону о Н. Б., јер се банчине банкноте сматрају као папирни новац и као такве уживају заштиту § 145 к. з.

§. 2.

ПРЕДМЕТ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

1. Из самога наслова ове расправе, који одговара управ легалној одредби казног законика, и претходног излагања, види се, да се ова кривична дела односе на новац. Већ сам тај факат, што је новцу придата нарочита важност, како у приватном тако и државном животу, види се, да је новац једна државна установа. Ова нам установа представља једну целину, чије су јединке разне врсте новца било металног било папирног. Држава запређујући повреду појединих врста новца запређује уједно и повреду саме установе новца. Повредом поједине врсте новца вређа се сама установа новца. Држава полази од те претпоставке, да се неовлашћеним прављењем новца или лажним прављењем новца ништи њено право и дужност, да има сигуран новац, да се тиме иде против оног поверења које се има у установу новца. Према томе злочини и преступи против новца, као повреда установе новца, управљени су *против јавног поверења*, коју ова установа у саобраћају ужива.

2. Новац, коме се даје заштита, може бити двојак: *металан* или *папиран*. Металан новац мора бити у нарочитој форми искован и снабдевен јавним натписом, државним обележјем, као новац. Исто тако на папирном новцу мора се видети да је новац. Поред тога обе ове врсте новца морају државним законом бити признате као новац. Ово у толико колико се тиче домаћег новца. Свака држава својим законодавством одређује: шта је новац, и које су његове врсте. Критеријум је за судску оцену ово признање од стране др-

жаве, да нешто важи као новац. И страни се новац сматра као новац, ако то признање има у држави, којој припада. Новац пак који није признат ни од које државе у међународном саобраћају као новац нема карактер новца и не ужива заштиту казног законика. „Оборени“ новци, како назива наш законик новце, којима је одузета важност новца, ма да нису више новац, могу бити подражавани, али њихово прављење или подражавање не може сачињавати кривично дело.¹ Новац пак, који према закону има да се искује, сматра се као новац; његово лажно прављење чини кривично дело. Ако пак ко кује неки замишљени новац, који законодавством није предвиђен, то он не чини кривично дело.

3. Код новца се, као таква, претпоставља да он има своју сталну, одређену вредност: 10 златних динара остају увек 10 динара; они не доносе, као такви никакав доходак, интерес. Ова се идеја преноси са металног на папирни новац. Овај долази као замена металном, те отуда иста заштита овог новца као и металног. Тако схваћени метални и папирни новац чине јединство. У то пак јединство не улазе *хартије од вредности*, чија је карактеристика обично, да доносе имаоцу известан доходак, или се издају у циљу наплата разних државних посредних дажбина, у ком случају не доносе никакав доходак. Природа је ових хартија од вредности као и сваке друге *робе*, само с том разликом, што је њихова вредност стално опредељена или се лако може одредити, лакше но обичној роби. Према томе фалсификовање таквих хартија од вредности не може бити предмет ових кривичних дела, већ само дело фалсификовања јавних исправа.

У овом одвајању хартија од вредности од новца нису подједнако строги сви законници, јер многи проширују примену казне фалсификовања новца на прављење лажних акција, задужница, које гласе на доносиоца, дивидендске купоне, интересне купоне и т. п. Такву је одредбу имао изворник нашег закона, пруски у §. 124, али се на њ овде није угледао наш законик, јер је остао само при заштити металног и папирног новца. Први папирни новац, који је Србија добила јесу *банкноте* Народне Банке, које би и без

¹ *Биндинг*, стр. 317. узима да је прављење обореног (невредећег) новца прављење лажног новца. На против *Колер* стр. 213. сматра да ту нема овог дела. Исто може постојати само, ако се у саобраћају такви новци још примају, и ако су оглашени за неважеће.

нарочитог законског наређења о томе имале да се сматрају као папирни новац, јер не доносе никакав доходак, а служе само као замена металног новца, и да добију заштиту казног законика.

У папирни новац не могу се рачунати акције Народне Банке, талони и купони њених акција, и ако уживају заштиту § 145. казн. зак. У чл. 13. закона о Народној Банци од 1883. речено је: да ће се фалсификовање ових хартија од вредности казнити као и фалсификовање осталих државних хартија од вредности. При тој редакцији мислило се на § 145. к. з. ма да се то није рекло. Према томе чл. 13. тога закона о Н. Б. остао би без практичне примене, јер нема своје санкције ни у себи ни у казном законнику. § 145 к. з. могуће је применити на банкноте Н. Б. за то што су оне папирни новац, али његова примена није била могућа на акције, купоне и талоне Н. Б., пошто су оне само хартије од вредности, које и без обзира на чл. 13. зак. о Н. Б. долазе под заштиту § 148 а не § 145 казн. зак. Као што је речено непотпуност и погрешност такве одредбе увидела се доцније, па је чл. 13. пом. зак. измењен 1893. г., када је утврђено: да се фалсификовање акција, купона и талона Н. Б. казни као фалсификовање папирног новца — дакле по § 145. к. з. Тиме није речено, да су ове хартије од вредности папирни новац а ако уживају заштиту овога. Али је тиме ипак уништен онај основни принцип о јединству новца, постављен у казном законнику. А за ово није било потребе, кад је за фалсификовање јавних исправа по § 148 к. з., где долазе фалсификати хартија од вредности, предвиђена иста казна, која и код прављења лажног новца. Тежња, да се овим хартијама од вредности Н. Б. да нарочита заштита била је погрешна, јер су оне ту заштиту већ уживале.

Остале хартије од вредности не могу бити предмет ових кривичних дела због новца.

§. 3.

РАЗНЕ ФОРМЕ КРИВИЧНИХ РАДЊА

А) Прављење лажног новца

Кривично дело означено под општим именом „*прављење лажног новца*“ обухвата више разних кривичних радњи, које носе нарочита обележја и свака за се чини ово дело. Права

пак радња у којој се ово дело састоји јесте *грађење* лажног новца. Наш законик — § 145 — вели: ко „*гради*“ метални или папирни новац. Градити значи правити, израдити, исковати, направити новац. Ово грађење мора произлазити од неовлашћеног лица, јер право издавања новца припада искључиво држави. Али оно може бити извршено и од овлашћеног лица, кад оно не гради новац у прописаној форми: кову и тежини на пр. кад управник ковнице кује лакши новац по што је наређено. Држава може пренети на другога ово своје право издавања новца. Али у том случају држава задржава себи право контролисања у јавном интересу. Према томе и неовлашћено издавање новца има да се сматра као повреда установе новца. Ова је повреда од опште опасности као и све друге. С тога се по свима тим повредама врши ислеђење у општем интересу, а не у интересу појединаца, који могу бити општењени прављењем и протурањем лажног новца. Приватна лица не могу за свој рачун и за своје односе издавати свој нарочити новац, па ма овај имао своју пуну, означену вредност, нити у опште има приватног новца; држава не признаје такав новац. Она има свој сопствени новац и тај заштићује.

Код прављења лажног новца узима се у опште да је потребно: да лажни новац мора бити тако направљен, да је *сличан*¹ правом новцу и да је у стању, да се њиме може извршити превара у обичном саобраћају.² Али ова сличност није потребна, јер је довољна сама *злоупотреба форме* новца у опште на пр. ковање једне врсте новца, која постоји, па ма сличности у изради не било; нити је за постојање дела, бар по нашем законнику, потребан захтев могућности протурања тог новца као правога. У осталом ова могућност често пута не зависи од сличности или несличности лажног новца правом, већ и поглавито од субјективне оцене лица које такав новац прима. Чинити пак кривичну одговорност направљача зависном од ове субјективне оцене трећег лица, као примаоца, или неке произвољне оцене сличности, не изгледа да има свога правничког разлога. За постојање овог дела даље је довољно, да је новац направљен, и ако по том није пуштен

¹ *Ценић*, стр. 500; *Лист*, стр. 505.; *Бернер*, стр. 423. *Колер* стр. 222. Али противно *Биндинг* стр. 315/6.

² *Бернер*, стр. 423. *Лист*, стр. 505. *Колер*, стр. 222. Иначе постоји само покушај.

у саобраћај. Али ако направљач лажног новца исти и протури т. ј. пусти га као прави новац у саобраћај, то он не заслужује два пут примену казне § 145 к. з., већ само једну казну. Ово с тога, што је стављање лажног новца у саобраћај остварење циља, који је направљач имао; оно је један део његове замишљене целокупне радње као једне целине. Те две радње у погледу направљача чине *једно дело*. Иначе и само прављење л. новца, као припремна радња за ово стављање л. новца у саобраћај, оглашено је за самостално дело и сматра се за свршено, чим је та припремна радња, прављење, свршено.

Наш законик не говори ништа о *намери*, коју има направљач л. новца. Немачки законик у § 146. означава ову намеру речима: „*да би га као прави... ставио у шечај*“ У толико би се ова одредба могла претпоставити нашој, према којој изгледа, као да је намера направљачева без утицаја на постојање дела: да би и најневиније прављење лажног новца могло да изазове примену казне из § 145 и ако направљач није хтео да се лажно направљени новац пусти као такав у саобраћај. И ако законодавац ништа није рекао о овој намери, ми мислимо: да је он њу претпоставио као суштину самог кривичног дела. Лажан новац постаје опасан од момента настале могућности, да се он пусти у саобраћај. Циљ је његовог прављења у принципу и по правилу, да се пусти у саобраћај.¹ Према томе вероватна је претпоставка: да онај, ко прави лажан новац, има намеру да га пусти у саобраћај. Несумњиво да би одредба нашег законика била потпунија, да је ову намеру истакла. Но ако би се ислеђењем утврдило да направљач л. новца није имао ову намеру, већ на пр. само да покаже власти, како је лако правити односно подражавати прави новац, дакле без *mala fide*, онда ту не би било кривичног дела.² Из овога се пак најбоље и види, да израз „*гради*“ не садржи увек у себи намеру протурања. Она пак претпоставка о тој намери олакшава само доказивање и у толико је корисна. Све дотле, док се та претпоставка не обори, она говори против направљача л. новца. Ако оптужени хоће да избегне казну, то он мора да докаже: да ту намеру

¹ *Ценић*, стр. 501. узима, да у изразу „*гради*“ постоји зла намера протурања, а законодавац само „*прекаћује*, да се и зла намера доказивати мора, јер узима, да се лажан новац за то гради, да се као прави троши.“

² *Ценић*, стр. 501, узима, да се овде искључује примена казне.

ије имао, већ другу. Ова друга намера мора бити утврђена у разлозима судске одлуке, којом суд извињава оптуженог од казне или га пушта испод суђења.

Намера прибављања користи није потребна, јер дело може бити извршено у намери оштећења другог без прибављања користи ономе, ко прави лажан новац.

Прављење л. новца може се извршити у један мах или у више махова. Појам глагола „градити“ испуњава се у једној или у више радња, према чему се више прављења исте врсте лажног новца имају сматрати као *продужно* кривично дело, а ако је само једном прављена једна врста лажног новца, онда имамо просто *једно* дело. Постојање продужног дела има основа у томе, што се дело прављења истог лажног новца јавља као повреда *једног* правног добра. Понављање те повреде само је њено продужење у колико се тиче једне врсте новца, јер свака врста бива засебно заштићена. Али ако направљач гради у више махова *разне* врсте новца, једном метални, други пут папирни, или једном динаре, други пут дводинарке, онда у таквим његовим радњама постоји толико кривичних дела, колико има врсти новца, које су грађене, јер за свако то грађење постоји засебна намера. Ту би постојао, дакле, *реални стицај дела*. Но ако су по други пут прављене две врсте разног новца, онда у таквој радњи постоји *реални стицај продужног дела* прављења лажног новца.

Казна § 145. одељ. I. к. з. има се применити како на направљача домаћег, тако и направљача *страног* новца. Наш закон о томе не вели ништа изречно. Али према томе што ову заштиту није ограничио само на домаћи новац и што у § 146. одељ. II. предвиђа доношење лажног новца са стране, дакле и туђег, и најзад што и друга правна добра страних држава уживају казнено-правну заштиту, има се узети, да се § 145. к. з. односи и на страни новца. Ранији закони страних држава правили су разлику између домаћег и страног новца, па су прављење лажног домаћег новца строже кажњавали, при чему се та строгост правдала њеним основом у схватању овог злочина као повреде величанства, што у другом случају са гледишта унутрашње политике није постојало. Ова кажњивост и страног лажног новца има свога основа у циљу заштите сигурнијег међународног саобраћаја. Немачки казн. зак. у § 146. предвиђа поред домаћег и страни новца и заштићује га. И ако код нас закон не предвиђа из-

реком стран новца, судска га пракса узима у заштиту.¹ Али би било корисно допунити закон у овоме.

Овај злочин прављења лажног новца врши се *хотично*. *Нехат* није предвиђен, јер су случаји нехата могући само код протурања, а не код прављења, но и тамо су врло ретки, да није корисно предвиђати њихову кажњивост.

Дело прављења л. новца *свршено* је, чим је лажан новац направљен т. ј. чим је добио по форми и тежини последњи облик, у коме треба да се пусти у саобраћај. Као што је речено пуштање у саобраћај није потребно. Исто дело остаје у *покушају*, кад л. новац није још потпуно направљен, или по својој изради не носи обележје злоупотребе форме каквог признатог новца, или по општем мишљењу у науци, ако није сличан правом новцу и не може по вештачкој оцени, да се протури као прави новац у саобраћају. Покушај овог дела састоји се у опште у сваком почетку, којим се започиње ливење код металног и штампање код папирног новца. Довољно је, да је отпочета израда једног примерка.

Б. Вршење промена на новцу

а) давање изгледа веће вредности правом новцу извршеним променама на њему

Ова је радња врло слична грађењу, прављењу л. новца, али није исто што и прављење лажног новца. На правом се новцу изврше извесне промене, услед којих прави новац постаје *делом* лажан. Тако, кад ко на папирном новцу број „десет“ поправи на „сто“ динара, или код металног новца број 1 на 2. Разлика је овог дела од прављења л. новца у томе, што је лажно направљени новац по правилу *лажан* потпуно, док је овде новац остао прави, он је истинит, само привидно, лажно има нешто већу вредност. Даље, што на промењеном новцу може да се изврши још једна или више промена, којима се правом новцу даје изглед све веће вредности, док лажно направљени новац не може бити предмет кривичног дела, извршеног предузимањем извесних промена на њему.

¹ Из најновијег доба имамо случај протурања лажних *аустријских* новчаница од 10 круна, које је кажњено по § 145 одељ. II. к. з. пресудом Апелационог Суда од 12. јануара 1907. бр. 171.

Ове промене могу бити извршене радирањем или додавањем, изливањем или доштампавањем извесних нових обељја. Ове је промене врло тешко извршити, нарочито по форми кованог новца. Такав би случај лакше имали на пр. кад би наш новац од 50 пара имао лик $\frac{1}{2}$ дин, где би са-стругивањем броја 1 и црте остала ознака 2 дин., која би промена чинила, да 50 п. д. изгледају да вреде више: 2 динара. Из тога се види, да подражавани новац не мора да буде налик правом новцу, јер кад би ко исковао полудинарце са ознаком 2 дин. и 1 динар и нашао пријемника, шта смета да он одговара за дело из § 145. к. з.? Несличност новца? Свакојако не.

Извршене промене морају се односити на спољну форму новца. Али као што је речено није потребно да тако промењени новац личи на прави новац, чију вредност, према тој промени означава. Промене, које не мењају ништа на кову металног новца, где форма остаје иста, не чине ово дело; тако на пр. кад ко посребри или позлати какав бакарни или никлени новац у намери, да му да већу вредност, не врши ово дело. Може бити говора према приликама о превари, али не о делу из § 145 к. з.

б.) давање вредности обореном — невредећем — новцу предузетим променама на њему

Ова се радња састоји у вршењу извесне промене, којом се постиже, да новац, који је као такав престао да се употребљава, добије изглед још вредећег новца. Ово је дело тренутно код нас на дневном реду и марљиво се извршује. Случај је са новцем од 50 п. д., 1 и 2 дин. од 1875., који је повучен из саобраћаја и престао важити као новац — постао „оборени новац“. Тако кад ко на новцу од 50 п. д. од 1875. г., који нема *реза*, изреже рецке слично полудинарцима од 1879. г., онда он тиме даје овом новцу спољни изглед још вредећег новца и изазива ово веровање код пријемника, нарочито кад се у већој количини прима новац, при ком се пријему обично загледа само на рез, а не и на годину. Једна даља радња би била, кад би се састругивањем отклонио број 5 на овом новцу из године 1875. тако да се не зна, да ли је ту било 5 или 9, или још даље кад се после те радње на том месту излије број 9, те по свему личи на вредећи новац од 1879. године. Овде би дошао још и слу-

чај, кад ко на вредећем, у саобраћају постојећем новцу, који је престао да важи као новац услед бушења на истом, предузетог у циљу извесне приватне употребе бушеног новца, попуни истим или сличним материјалом постале рупе, или на тај начин попуњени бушни новац покуша да протури под пуну вредност. То је обично случај са златним и сребрним новцима, који се употребљавају као накит у добу богатства, а као средство за живот у добу сиромаштва као последица некорисног бушења корисног и потребног привредног средства новца. Бушен се новац има сматрати као „оборен“, те и попуњавање шупљина служи као вршење промена, којим се том невредећем новцу даје изглед још вредећег новца. Такво попуњавање шупљина чини кривично дело из § 145. одељ. I. к. з., док протурање тако испуњених пређе бушних новаца чини дело из II одељка истог наређења. Само бушење право новца није по себи кажњиво. Исто тако протурање бушног новца на коме није шупљина попуњена, дакле без вршења промене, по пуној вредности не представља дело фалсификовања новца. О овим променама говори § 145. одељ. I. к. з.

в.) Умањивање вредности правом новцу обрезивањем

Ово је дело могуће извршити само на металном новцу. Радња се састоји у томе, што се један део метала *одузме* искованом новцу и на тај начин смањује његова права вредност. Овде би дошао нарочито важан случај, кад ко стругањем предвоји новац у две полутине, па са обе унутрашње стране иструже извесну количину сребра или злата, па на његово место у истој количини излије други материјал и понова споји обе половине и такав новац, коме је вредност умањена, протури по пуној вредности.¹ Ово је дело од особито велике опасности с обзиром на лакоћу његовог извршења хемијским путем, као и на могући поремећај привредних новчаних односа. С тога је и покушај овог дела оглашен за кажњив — § 146. одељ. II. к. з. У II. одељку овог §-а говори се само о обрезивању, којим се врши умањење вредности новцу. Ово обрезивање има се протумачити у ширем смислу вршења промена у тежини ма на који начин, кад се

¹ Бернер, стр. 422. и Биндинг, стр. 327. налазе да ово обрезивање није просто умањење вредности новца, већ прављење лажног новца. Напротив Колер, стр. 232. га сматра као умањење вредности.

тима само одваја извешан део тежине. Главно је при томе: да спољна форма новца — ков — мора остати неповређена и давати изглед пуне вредности. Од правог новца остаје још нешто истинито.

Ово је дело *свршено* тек са моментом, кад је такав новац са умањеном вредношћу пуштен у саобраћај. *Покушај* имамо у почетку предузете радње, којом се такав новац ставља у саобраћај, у моменту издавања новца. Дело остаје у покушају и кад пријемник одбије пријем таквог новца или примети његову лажност. Само обрезивање није свршено дело нити покушај, већ само некажњива припремна радња. О овом умањавању вредности новцу говори § 146. одељ. I. став. 2. к. з.

В.) Протурање лажног новца

1. Циљ је свих напред изложених радњи (под А. и Б. а. б. в.) да тако направљени лажан новац или прави новац, коме је вредност променама увећана или умањена, или новац, који је изгубио по закону функцију новчану, уђе у саобраћај као прави новац у оној вредности, коју својим ковом или штампаном формом показује.

Опасност свих ових дела настаје управ у моменту стављања таквих новца у саобраћај. Отуда и сама важност овог протурања таквих новца и потреба његовог кажњења.

Намера протурања се идентификује са циљем, који је имао направљач лажног новца. С тога за кажњивост протурача говоре исти разлози као и за направљача.

„Протурање“ значи „стављање у течај“ лажног новца, пуштање л. новца у саобраћај, издавање истог као правог у саобраћају. Протурање значи, да направљени лажни новац мора да изађе из руку направљача у руке трећих лица, која не знају ништа о лажности новца. Наш законик не употребљава израз „протурање“ већ „стави у течај“, али се овај израз толико одомаћио у судској пракси, те га је немогуће избећи, а поред тога корисно је и задржати га као довољно јасан. Он већ сам по себи казује недопуштеност радње, много више но ма који други израз.

2. Ово протурање може извршити како лице, које је лажан новац направило, тако и треће лице. Шта бива, кад обе радње врши једно лице, речено је горе. Кад ово протурање врши треће лице, онда се на њ примењује став II § 145. к. з. Овде се предвиђа двоје: а) протурач је набавио

лажан новац у земљи и ставља га у течај, б) он доноси л. новац из иностранства у намери, да га распростре т.ј. пусти у саобраћај. Донет може бити домаћи или страни новац. У случају под а. имамо *свршено* дело протурања, чим је л. новац *једном* пуштен у саобраћај т.ј. примљен у саобраћају као прави новац. У случају под б. извршена припремна радња доношења л. н. са стране оглашена је за свршено дело. Потребно је само да се утврди постојање намере за протурање. Довољно је, да је л. н. једном донет. Доношење пак у више махова не би чинило реални стицај, већ *једно* дело, јер закон употребљава израз „доноси“, а не „донесе“, који својим појмом показује могућност понављања и јединство радње. Није потребно, да је тако донети новац пуштен у саобраћај, али ако је то случај, онда ово протурање чини једно дело са доношењем, исто као прављење л. н. и његово протурање. У оба случаја (а. и б.) протурач *зна*, да је новац лажан.

Протурање л. н. може се извршити од једном или у више махова. Више таквих протурања *истог* новца на основу једне одлуке за протурање чине *једно*¹ кривично дело. Она не чине продужно² дело, нити реални стицај.³ Претпоставка је за постојање једног дела: да је лажан новац *једном* набављен.

Реални стицај би постојао у протурању истог л. н. у више махова на основу исто толико одлука о протурању л. н., набављеног у исто толико пута ради протурања. При томе је претпоставка: да је прво протурање извршено пре другог набављања л. н. у циљу протурања. Исто тако у случају, кад се сваки пут протура *друга врста* новца.

О *продужном* кривичном делу протурања лажног новца могло би се говорити само онда, ако је *иста* врста лажног новца у више махова једном *истом* лицу предата, пошто појам продужног дела захтева идентитет личности. Само се у том случају долази до незгодног резултата, да тако продужно дело буде строже, у принципу, кажњено, но проту-

¹ Овако је узео и Касациони Суд у својим примедбама од 5. I. 1907. бр. 135. Такође *Биндинг*, стр. 323. и *Бернер*, стр. 424. прим. 1.

² Као што је погрешно узео Нишки Првостепени Суд пресудом од 15. XI. 1906. бр. 21536.

³ Као што је погрешно узео Апелациони Суд пресудом од 11. XII. 1906. бр. 4930. Горње примедбе Касационог Суда бр. 135. усвојио је Апелациони Суд.

раће истог л. н. разним лицима, које се протураће сматра као једно дело. Како пак код протурања л. н. није стало толико до тога, да ли је једно лице или више лица протурањем л. н. оштећено, већ поглавито и на првом месту до заштите сигурности новчаног саобраћаја и заштите установе новца, то при овом протурању не треба водити рачун о идентичности или разноликости лица, којима је новац протурен, већ о врсти протуреног новца и броју протурања. Према томе о продужном делу протурања не би требало говорити, већ само о једном делу или о *реалном* стицају.¹ Ово у толико пре што се злочин због л. н. не сматра као повреда приватних лица и њихових права, већ јавног поверења, према коме се чини кривично дело и према чему има да се одређује природа дела.

Али ако ко при протурању л. н. употреби и лукавство предвиђено § 251. к. з. — превару — то бисмо ту имали *идеални стицај* протурања л. н. и преваре (§ 68. к. з.) Употребљено лукавство при протурању није засебна радња, већ чини саставни део радње „стављања у течај“, али оно није неопходни захтев његов, да би њиме било условљено постојање дела.

Дело доношења л. н. са стране *свршено* је, чим је такав новац прешао границу и ушао у притежање лица, које је овлашћено за његов пријем, или које га је донело. *Покушај* би постојао, ако доносилац при прелазу границе или пријему новца буде ухваћен, да доноси л. н. или да га прима као адресат. Доношење се односи и на пријем. Дело стављања л. н. у течај остаје у покушају, кад пријемник због лажности одбије пријем.

3. У течај-саобраћај може се ставити како потпуно лажан новац, тако исто и новац, коме је вредност увећана или умањена, или новац који нема вредности т. з. оборени. У § 145. одељ. II. к. з. говори се само о лажном новцу, те би се могло рећи, као да протурање новца, коме је вредност увећана и обореног новца не долази под ову одредбу. За протурање новца са умањеном вредности имамо одредбу § 146. II. одељ. к. з. Али би горњи закључак био погрешан, с обзиром на то, што став II. § 145. долази као опште наре-

¹ Касациони Суд својим решењем од 12. фебруара 1907. бр. 1614. прећутно је усвојио да *продужно* дело постоји кад је протурање *истог* новца извршено према *једном* лицу у више махова.

ђење о протурању лажног новца, који израз, као *genus*, има да обухвати не само прави л. новац већ и остале две врсте — као *species* истог *genus*-а. Остао је само непредвиђен случај, кад неко трећи пусти у саобраћај новац, коме је вредност обрезивањем умањена, а не лице, које је обрезивање извршило. Ма да је такав новац лажан, незгодно би било ставити га под одредбу § 145. к. з., јер је ту казна до 10 година робије, и што „лажан новац“ из § 145. одељ. II. не обухвата „обрезани“ новац, док је казна за обрезивање и протурање затвор у минимуму од 3 месеца (§ 146. к. з.). Остаје да би се на протурача тако обрзаног новца имала применити иста казна, као и на обрезивача, пошто је тај принцип већ усвојен у § 145. одељ. II. за протурање л. новца, јер и протурач л. н. нема никаквог удела у прављењу, па трпи за протурање исту казну. Али за то нема законског ослободила, јер је у § 146. предвиђена само кажњивост оног протурача обрзаног новца, који је претходно *сам* извршио обрезивање! — Дакле поменути случај остаје некажњив.

4. Лажан новац у ширем смислу протура се, или ставља у течај, чим се преда другом или пошаље и пријем буде извршен. Без утицаја је при том, у каквом је циљу и каквом лицу лажан новац предат или послат. Главно је ту, да је то треће лице прибавило на том примљеном л. новцу извесно стварно право,¹ на пр, кад се коме да л. н. у залогу с овлашћењем да се може отуђити.

У ширем смислу под протурањем се разуме и напуштање (*derelictio*) лажног новца, али се оно не може сматрати као кривично дело, јер одбацивачу оскудева намера за стављање л. н. у течај, намера да се л. н. протури као прави. Али кад ко приликом свадбе или каквог задовољства баци у светину извесну суму лажног новца, или кад такав новац као прилог остави у сиротињску касу, или кад исти да слепцу, онда он тиме ставља л. н. у течај и чини кривично дело протурања. Сам тај факт стављања л. н. у течај довољан је да образложи постојање овог дела.² Оштећење другога или прибављање какве користи себи није потребно.

¹ *Колер*, стр. 223.

² Пракса Немачког Царевинског Суда узима, да је стављање у течај, кад младожења приликом свадбе, да би изгледао богатији, *покаже* лажан новац и њим се хвали. Та се пракса оснива на законском изразу „употреби“ л. н., због чега је ова законска одредба, а с њоме и пракса су-

Као стављање у течај може важити и случај, као какав благајник, да би при прегледу касе прикрио мањак, попуни касу лажним новцем, па у том буде смењен и на његово место дође други благајник, који овај лажни новац прими као прави. Но ако не наступи овај случај, то само попуњавање касе л. новцем у циљу обмане контроле, није протурање лажног новца.¹

5. О протурању л. новца говори поред § 145 одељ. II. још и § 146 одељ. I. к. з. Овај законски пропис предвиђа случај, кад ко *не знајући*, да је новац лажан, исти прими, bona fide, као прави, па га после, пошто се увери, да је лажан, mala fide ставља у течај — „изда“ другом. Израз „прими“ значи деривативан начин прибављања новца, а не прибављање другим путем као на пр. крађом или находом. Према томе, ако је ко крађом дошао до лажног новца, мислећи да је прави, па пошто се увери да је лажан, протури га, то се на њ не може применити § 146. к. з. већ § 145 одељ. II., који говори о стављању л. н. у течај, не водећи о томе рачун, на који се начин дошло до лажног новца. Исто важи у погледу протурања нађеног лажног новца.

Код протурања л. новца, примљеног као правог, протурач накнадно прибавља dolus пошто се увери, да је новац лажан, па желећи да штету од себе отклони, покушава да исту превали на другога.

Покушај је овог протурања кажњив — § 146. одељ. II. к. з. Овај је одељак погрешно стилизован, јер предвиђа кажњивост покушаја и у случају § 145 к. з., која је већ по себи разумљива — § 44 к. з.

Један врло интересан случај наступа, кад направљач лажног новца исти стави у течај, па га по том, bona fide, из непажње прими као истинит од трећег лица, па га за тим mala fide, пошто се увери у лажност, стави у течај. Како да се казни? Ако направач није кажњен за прављење л. н., онда треба узети да постоји једно дело, јер прављење обухвата својом казном све три радње: прављење и оба про-

дова оштро критикована, јер поред довољног израза „ставља у течај“ није био потребан и нови појам „употреби“. В. о томе *Колер*, стр. 224. и *Бернер*, стр. 423. По нашем закону ово не би било могуће, што он говори само о стављању у течај, а не и о употреби, у чему је опет наша законска одредба боља од немачке.

¹ *Колер*, стр. 225.

турања. Ако је пак ова казна изречена, онда се за ово друго протурање има да изрекне казна по § 146 к. з.¹

§. 4.

КАЗНЕ.

Питање о казни није правилно решено у нашем законнику.

У § 145. имамо предвиђене три кривичне радње: грађење лажног новца, вршење промена на правом новцу, дајући истом изглед веће вредности и придавање важности новцу ван течаја помоћу промена на њему извршених. За сва три ова случаја предвиђена је иста казна: *робија* до десет година. Та иста казна постиже протурача једне од ове три врсте лажног новца. Величина ове казне оправдана је за случај грађења лажног новца, јер се ту јасно огледа велика противправна воља кривчева и велика опасност да се поремети новчани саобраћај. Већ у друга два случаја та је противправна воља мања, као и сама опасност. У првом се случају гради потпуно лажан новац, у друга два остаје још нешто истинито од правог новца или остаје стварна метална вредност обореног новца да постоји. Поред тога прво се дело чешће и јавља и лакше се врши. Према томе казна је у друга два случаја могла бити друкча: затвор. Исто тако горња казна је оправдана за протурање лажно грађеног новца, али не и за протурање друге две врсте лажног новца. Да је ова казна велика и неоправдана у друга два случаја види се и из § 146. к. з., где је говор о умањавању вредности новцу обрезивањем. За тај је случај предвиђена казна затвора: минимум 3 месеца и новчана казна од 50—500 талира. Случај обрезивања новца може по важности бити једнак са оним, где је на правом новцу извршена промена и дат му изглед веће вредности, или са оним, где је неважећем новцу дат изглед још вредећег новца, јер у оба ова случаја промењени новац мање вреди по што је на њему означено: један plus се штетује при пријему таквог новца, што бива такође и у оном случају, где је вредност новцу обрезивањем умањена, јер му је један plus вредности већ одузет. У сва три случаја тај plus може бити исте вредности. Природа обрезивања није ништа мање противправна, но што је вршење других про-

¹ *Биндинг*, стр. 329. у погледу немачког права, што може потпуно важити и за наше.

мена, којима се новцу даје или повећава вредност. Ипак је одмерена казна за обрезивање довољна, те би за друга два случаја требало увести ову казну и њом заменити робију.

За случај протурања л. н., примљеног као правог, предвиђена је казна затвора до 3 месеца *или* новчана казна до 50 талира. С обзиром на природу овог дела, што се исто извршује поглавито, да би се од себе отклонила штета, и у нади, да ће прималац исто урадити и да ће проћи без штете, оправдана је примена новчане казне, нарочито што често и најпоштенији људи без намере и воље да чине кривично дело, желе и покушавају, да ову штету отклоне, коју су из непажње при пријему претрпели. Казна затвора је довољно велика. Новчана би казна могла бити већа.

Величина и врста казне код прављења л. н. је добро одређена, а нарочито с обзиром на казну робије до 5 године за фалсификовање обичних исправа и на казну робије до 10 година за фалсификовање јавних исправа.

Поред казне робије, по себи се разуме, следује и губитак грађанске части.

Сва ова кривична дела из §§ 145 и 146 ислеђују се по званичној дужности, без обзира да ли је фалсификован страни или домаћи новац.

Поред предвиђених казни допуштено је, управо наређено је §-ом 146. *одузимање оруђа*, којим је л. новац, у ширем смислу, прављен или промењен, као и самог лажног или промењеног новца. Ово се одузимање и иначе врши по § 35. к. з. ради уништаја. У току истраге ово се одузимање врши по § 70 крив. суд. пост. Корист наређења § 146. састоји се у томе: што се уништај тог одузетог новца може наредити и *решењем* судским, којим се оптужени пушта испод суђења, док је овај уништај могућ по § 35 к. з. само у *пресуди*.

У погледу овог уништаја лажног новца постоји и један распис Министра финансија од 4 јула 1889 г. бр. 7230 (Збор. 45 стр. 306), који садржи нарочити поступак за изналагање и уништај лажног новца. Чл. 10 овог поступка наређује: да полицијске власти, кад не пронађу кривца, пошљу Министарству финансија на уништај лажне новце, справе и материјал; судови имају ово исто да ураде тек, кад им постане извршена одлука о кривици због лажног новца, коју су судили. Чл. 2. и 3. истог поступка предвиђају дужност благајницима

државних надлештава и новчаних завода, да *узатице* примљени лажни новац и пошљу га полицијској власти.

Из изложенога се види, да карактер овог одузимања није увек казнено-правни, већ може бити и полицијска мера. За ову меру полицијска власт има ослоња у § 146 к. з. и § 70 крив. пост. и поменутом распису. На основу предњих наређења и § 35. к. з. суд је дужан у својој пресуди или решењу да каже, шта ће бити са одузетим л. новцем, справама и материјалом.

У погледу кажњивости саучасника важе општа правила главе III к. з. о саучешћу. Ако су више њих заједнички градили, или протурали лажан новац, то се они сматрају сви као главни кривци. Кад више направљача поделе направљен новац, то се ова деоба не сматра као стављање у течај, већ се на њих све примењује казна за прављење. Ово је важно само у погледу квалификације дела, а у погледу казне је без утицаја.

§. 5.

ОПШТА ПОСМАТРАЊА.

У данашњем развијеном новчаном саобраћају врло важну улогу имају поред папирног новца, који служи као замена металног, *хартије од вредности*, које гласе на *доносиоца*, као што су акције разних новчаних или привредних предузећа, или државне задужнице, као код нас на пр. акције Народне Банке, Београдске Задруге или 2% држ. лозови, 4% држ. рента, дувански лозови и др. Ове се хартије од вредности обично примају у извесним приликама као новац на пр. при давању кауције у разним правним пословима.

Осем поменуте одредбе чл. 13. зак. о Народној Банци наш законик нема одредбе о томе, којом би ове хартије од вредности биле изједначене у казненој заштити са новцем. Немачки казн. зак. у § 146. изједначио је такве хартије с обичним папирним новцем. По нашем праву остаје, да се фалсификовање тих хартија казни као фалсификовање јавних исправа.

Ради систематске потпуности ово би питање о хартијама од вредности требало решити код фалсификовања јавних исправа једноставно за све хартије, обухватајући ту и акције Народне Банке, које са својим купонима и талонима ужи-

вају привидно изузетан положај, док је казна и за њихово фалсификовање као и фалсификовање осталих њених исправа једна иста и равна оној за фалсификовање јавних исправа у опште, али због блиске везе оних хартија од вредности, које се примају као новац, са новцима, могла би се кажњивост фалсификовања таквих хартија у засебној одредби предвидети у глави, која говори о фалсификовању новца.

У нашем законнику оскудева одредба о томе, да треба казнити и онога, ко прави справе и оруђа за прављење лажног новца и хартија од вредности, Немачки к. з. има ту одредбу и предвиђа казну до 2 године затвора. Доношење ове одредбе врло је корисно с обзиром на саму важност овог дела, јер оно управ даје направљачу л. новца могућност, да гради новац. Примена казне на направљача справа и калупа много би кривично дело грађења л. новца спречила, а на тај начин и ремећење новчаног саобраћаја.

Корисно би даље било: увести губитак грађанске части код предузимања промена на правом новцу, којима се вредност новцу умањује — обрезивања, као и у случају, где се казна робије услед стицаја више олакшавних околности замени затвором.

Како наш закон ништа не говори нарочито о прављењу и протурању лажног новца из навике или професије, то би се и ово могло у новом законнику предвидети, пошто општа одредба о поврату не даје увек довољно заштите установи новца.

Односно техничке стране: требало би грађење новца издвојити у једну, а вршење свих промена у другу одредбу. Протурање ставити у засебну одредбу.

32459